NIEUWSBRIEF EVANGELIE LEVENSNABIJ
www.evangelielevensnabij.be

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Leven VERWEVEN

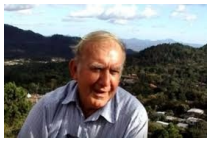
- Driemaandelijks contactblad 37ste jaargang nr. 2 (april – mei – juni 2025)
- Afgiftekantoor: 9030 Mariakerke MAIL.
- Evangelie Levensnabij Rekeningnummer IBAN-nr. BE45 9795 3507 0189
- Contactadres redactieverantwoordelijke: Bart Pieters, Begijnhof 34, 8500 Kortrijk.
bart.pieters@skynet.be - 056 21 47 12
- Website: www.evangelielevensnabij.be

--- INHOUD ---

Blz. 2	Redactioneel
Blz. 2	Koken kost geld
Blz. 3	Padre Rogelio (+), jouw licht zal niet uitdoven
Blz. 6	Hoe kan je in deze tijd hoopvol zijn?
Blz. 9	Amen, ja (s)amen!
Blz. 15	Klein verhaal
Blz. 16	Van wie is de aarde?
Blz. 20	Paulus en politiek
Blz. 21	Kerk en christendom in de kering der tijden
Blz. 24	Het verraad van de klerken
Blz. 26	De actualiteit van de eerste Petrusbrief
Blz. 27	Rustpunt

In de kijker ....

Padre Rogelio +
p. 3

BEZIELD VERBAND

1. Redactioneel

Roger Ponseele + 24 maart 2025
Jan Soetewey + 6 april 2025
Franciscus + 21 april 2025

'Hoe zeere vallen ze af,
de zieke zomerblâren;
hoe zinken ze, altemaal,
die eer zoo groene waren,
te grondewaard!' (G.G.)

Hun sterven maakt ons weemoedig. Wat hebben die drie niet voor velen betekend? Wat waren hun gelijkenissen? Wat hun verschillen? Kunnen ze humus zijn voor wie achterblijven?

Gelijkenissen waren er. Geboren en getogen in een oerchristelijk tijdperk (°1939 - °1941 - °1936). Roger werd diocesaan priester. Jan trad binnen bij de jezuïeten. Franciscus deed dat ook. Maar elk ging zijn eigen weg. Al bleven ze hun leven lang trouw aan hun grondinspiratie. Toen Jan besloot zijn jezuïetenopleiding stop te zetten zei hij; "Als ik het vandaag niet doe, dan mis ik een essentiële kans om het evangelie ergens in mijn leven waarachtig te maken".

Dit hier is te kort om hun eigenheid recht te doen. Roger Ponseele is onlosmakelijk verbonden met het volk van El Salvador. Jan Soetewey met 'Christenen voor het socialisme' en zijn tijdschrift 'Kering', Franciscus met de ecologische encycliek 'Laudato si' en 'Fratelli tutti' waarvan het leidmotief: "Wij willen, met God en in God, een open wereld, een wereld zonder muren, zonder grenzen, zonder afgewezen mensen, zonder vreemden."

Franciscus zal wel heilig verklaard worden, met zijn fouten. Beide anderen waren het daarom niet minder. Ze blijven inspirerende voorbeelden voor wie in de 21ste eeuw een levensnabij evangelie proberen gestalte te geven.

(Rob)

2. Koken kost geld

Dank aan alle abonnees die hun bijdrage voor 2025 al regelden. We mogen zelfs enkele nieuwe lezers begroeten. Wie nog niet de gelegenheid had om het abonnementsgeld in orde te brengen, kan dat nog steeds. Er steekt in dit nummer een overschrijvingsformulier waarmee je €20 of méér kan overmaken naar BE45 9795 3507 0189 op naam van Evangelie Levensnabij.
Je ontvangt ons tijdschrift dan verder. Mocht dit financieel een belemmering vormen, kan je ons dat laten weten (Bart.Pieters@Skynet.be , Begijnhof 34-8500 Kortrijk , 056 21 47 12.
Wie een nieuwe abonnee wil aanbrengen mailt lieven.debosscher@gmail.com.

3. Padre Rogelio (+), jouw licht zal niet uitdoven

Roger (Rogelio) Ponseele, een Belgische missionaris van het bisdom Brugge, afkomstig uit Gullegem en werkzaam in El Salvador van 1970 tot 2025, is overleden. Op 19 maart, toen hij op weg was om de eucharistie te vieren in één van de gemeenschappen in het noorden van Morazán, verloor hij de controle over het stuur van zijn wagen en sloeg over de kop. Hij is enkele dagen later gestorven en verrezen, op 24 maart 2025, de dag waarop de Kerk en de bevolking van El Salvador het martelaarschap van Aartsbisschop Oscar Arnulfo Romero herdenken.

Rogelio (gestorven op 24-3-2025) , Mgr. Romero (vermoord op 24-3-1980), Octavio (vermoord op 21-1-1979) , Ludo.

Mijn vriendschap met Rogelio begon in januari 1978, toen ik in El Slavador aankwam om daar de pastorale ervaring van de Kerkelijke Basisgemeenschappen in het noordelijke deel van de hoofdstad te delen. Samen met Pedro Declercq en later met Guillermo Denaux had Rogelio er gewerkt aan de vorming en de uitbouw van een nieuw kerkmodel, geïnspireerd op de mystiek van de Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferentie van Medelin en met de methodologie die ze hadden aangeleerd in San Miguelito in Panama. Van die vorming en uitbouw van dat kerkmodel in 1978 tot eind 1980 deelde ik er de woning met Roger en leerde ik van hem en met hem hoe de Geest de Kerk vernieuwde.

Ik kende Roger van in de tijd dat hij, samen met de zusters van De Kleine Gemeenschap, de verantwoordelijkheid op zich had genomen voor heel de parochie van Christus de Verlosser. Die parochie bestreek nieuwe volkse woonwijken en strekte zich uit over verschillende marginale zones. Ik ben er getuige geweest van de missionaire dynamiek van de Kerkelijke Basisgemeenschappen, hun spirituele bron, hun sociale en politieke betrokkenheid.

Het situeert zich allemaal binnen een tijd in de geschiedenis van El Salvador met veel repressie tegen het groeiend georganiseerde protest van het volk en tegen de Kerk die - onder de profetische leiding van Mgr. Romero - probeerde een teken van hoop te zijn voor de armen, en opriep tot politieke verantwoordelijkheid en dialoog om oorlog te vermijden. In de bijeenkomsten van de gemeenschappen moedigde het pastorale team de mensen aan om kritisch na te denken over de realiteit en de gebeurtenissen die zich in het land afspeelden, altijd in het licht van het Evangelie en ook vanuit de documenten van de Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferenties van Medellín (Colombia, 1968) en later Puebla (Mexico, 1979).

Een centraal en telkens terugkerend thema in de wekelijkse overdenkingen was de evangelische spanning tussen lid zijn van de Kerk en tegelijk ook deel uitmaken van een volksorganisatie. Rogelio volgde van zeer nabij de acties van de volksorganisaties, om te kunnen ondersteunen waar nodig: ondersteuning wanneer kerken bezet werden als publiek teken van protest, ondersteuning van families die het slachtoffer waren geworden van de moord op familieleden, ondersteuning bij de zoektocht naar verdwenen mensen, het bieden van opvang en medische zorgen voor gewonden, het uitspreken van een boodschap van troost en hoop bij het begraven van vermoorde mensen.
De repressie nam zienderogen toe, ook tegen de Kerk. Verschillende priesters werden vermoord, ook

Padre Octavio Ortiz met wie we pastorale equipe vormden. Samen met Monseigneur Romero waren we aanwezig bij de begrafenissen van de vermoorde priesters - het waren telkens weer indrukwekkende profetische gebeurtenissen van aanklacht en hoop, ondanks alles. De preken van Monseigneur Romero waren de leidraad voor ons denken en handelen. Het was een tijd waarin het pastorale werk van vorming en begeleiding van gemeenschappen steeds moeilijker, steeds meer gespannen en gevaarlijk werd. Na het martelaarschap van Monseigneur Romero werd alles nog erger. Rogelio en ikzelf besloten om in een ander huis te gaan slapen dan waar we woonden. Op een dag plaatsten ze een bom in ons huis. We moesten ons daardoor een tijd terugtrekken in het seminarie.

Negen maanden (een tijd van levensverwachting!!!) na de moord op Monseigneur Romero, trok Rogelio naar een gebied dat onder de controle stond van de guerrilla, om er als priester de gemeenschappen in dat gebied te begeleiden, en om de mannen en vrouwen daar te ondersteunen en bij te staan in de gewapende strijd tegen de uitbuiting en onderdrukking. Rogelio wilde de weg volgen die veel leden van de gemeenschappen waren gegaan. Hij vond dat hij daar moest aanwezig zijn: als teken van hoop, als bezielende kracht, als trooster bij lijden en pijn. Hij schreef: *"… We wilden de legitieme strijd aanmoedigen, aanwezig zijn in droevige momenten, waar mogelijk een gemeenschap vormen en helpen om de hoop in stand te houden".*

Er werd hem gezegd dat dit alles slechts een paar maanden zou duren, maar de oorlog sleepte zich uiteindelijk twaalf jaar lang voort. Rogelio werd een goede vriend van velen in het gebied, een levende getuige van het Evangelie. Hij moest veel stappen en lopen, soms onder de dreiging van militaire aanvallen, maar hij deelde ten volle het leven, het wel en wee, het verdriet en de hoop met de guerrillero's. Hij was ook de plaatselijke bevolking heel nabij. Waar en wanneer hij maar kon vierde hij de eucharistie, ergens in een lokaal kerkje, op enkele grote stenen die inderhaast als altaar waren opgericht of op een klein tafeltje snel ineen geknutseld met een paar plankjes, onder een boom. En hij sprak tot zijn mensen over het Koninkrijk van God, over dienstbaarheid, over wat het betekende van je leven te geven opdat anderen zouden leven. Hij sprak ook vaak op Radio Venceremos en gaf daarbij boodschappen door van hoop, ook voor de rest van het volk in het land en voor vluchtelingen in de buurlanden.

Ik herinner me zeer goed het moment na het sluiten van de vredesakkoorden (in 1992), toen we elkaar weer ontmoetten, en we elkaar van harte omhelsden. Rogelio hield zoveel van de mensen in het noorden van Morazán en hij geloofde zo sterk in zijn priesterroeping van dienstbaarheid aan de mensen en aan het leven, dat hij in het gebied wilde blijven. Hij wilde hoe dan ook onvoorwaardelijk op weg blijven gaan met zijn mensen. Verschillende keren ben ik getuige geweest van de grote liefde en de waardering die hij ontving vanwege zijn 'compañeros/as' en van de leden van de gemeenschappen. Na een paar jaar benoemde de bisschop van het gebied hem tenslotte toch officieel tot pastoor van verschillende gemeenschappen. Samen met twee zusters uit De Kleine Gemeenschap en verschillende vrijwilligers die toen naar het gebied zijn gekomen, zijn ze dan vele jaren rusteloos doorgegaan met het versterken van de gemeenschappen, met het zoeken naar en het geven van tekenen van hoop via huisvestingsprojecten, de ondersteuning van onderwijskansen via het verlenen van studiebeurzen, het werken met jongeren en volwassenen, het opzetten van economische initiatieven om te kunnen

overleven, de begeleiding ook van coöperaties van oud-strijders. Hij vierde de eucharistie, ging voor in doopsels, in huwelijken en gebedsmomenten in de gemeenschappen, zowel in de kerken als bij families in de gehuchten. Het Evangelie was daarbij zijn onfeilbaar kompas. Toen hij op 75-jarige leeftijd ontslag nam als pastoor, bedankte de bisschop hem graag en maakte van de gelegenheid gebruik om andere priesters in het gebied aan te stellen. Voor Rogelio en de hele equipe begon op dat moment een nieuwe periode van sociaal-pastoraal werk met gemeenschaps- en coöperatieve initiatieven. Rogelio vergezelde ook altijd heel getrouw en met grote betrokkenheid de families wanneer ze hun doden herdachten, zij die gesneuveld waren tijdens de onderdrukking en de oorlog. Hij wist perfect hoe hij zijn mensen boodschappen van troost en hoop moest brengen.

Voor Rogelio was zijn leven en toewijding in Morazán vanaf het begin van de oorlog tot het moment van zijn dood een kwestie van voortdurend te leren van het leven en van het geloof van de families in die zone. Hij leerde daarbij ook de schat van zoveel uitdrukkingen van volksreligiositeit te respecteren en te waarderen. Hij leerde vooral ook geduld te hebben met zichzelf en met anderen. In 2015 zei hij tijdens een kort bezoek aan zijn familie en vrienden in België:

“Van deze arme mensen heb ik geleerd dat het beter is om dingen samen te doen dan ieder voor zich. Van deze arme mensen heb ik geleerd dat het beter is om het hart met hoop te vullen dan met ontmoediging en wrok. En de armen hebben ons ook geleerd dat er een negende zaligspreking is: Zalig de koppigaards, zij die niet opgeven, zij die altijd koppig blijven doorgaan”.

Rogelio was daar zelf een levend en aanstekelijk, inspirerend voorbeeld van. Hij was te vergelijken met de hardnekkigheid / koppigheid van de “izote”plant, die hoe dikwijls ook uitgerukt, in stukken gehakt, zo maar weggegooid, toch opnieuw wortel schiet, leven voortbrengt en vruchten geeft.

Op 19 maart jongstleden, voordat hij naar een gemeenschap vertrok om de eucharistie te vieren, had Rogelio de laatste hand gelegd aan de tekst op papier voor zijn homilie die hij zou houden op de verjaardag van het martelaarschap van Monseigneur Romero (24 maart). Het is de laatste tekst die Rogelio schreef en die hij ons naliet alsof het zijn testament was. Wat hij daarin zegt over Monseigneur Romero is ook van toepassing op zijn eigen leven en geloof. Dit is dus hoe Rogelio geweest is:

1. Hij was in de eerste plaats een man van God. … Hij probeerde met heel zijn ziel te beantwoorden aan de eisen van deze God. … Hij begreep het gebed als het plaatsen van zichzelf in de aanwezigheid van God, met de bedoeling in overeenstemming te zijn met Gods wil, en die wil vervolgens onverkort en volledig uit te voeren.

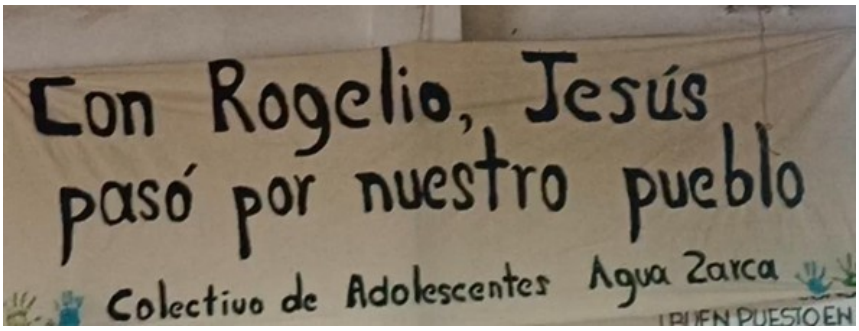
2. Hij was een man van vaste hoop. Hij sprak er niet alleen over, maar hij gaf er ook blijk van door zijn leven, zijn toewijding, zijn nabijheid tot de armen, zijn moed en zijn liefde. Het ontbrak hem nooit aan hoop, zelfs niet in de meest verwarrende en ingewikkelde momenten van zijn leven. Hij citeert dan Monseigneur Romero: “… Jullie zullen zien, lieve armen, lieve onderdrukten, lieve gemarginaliseerden, lieve hongerigen, lieve zieken, dat de dageraad van de opstanding al schijnt, en dat ook voor ons volk, broeders en zusters, dat uur van een nieuwe morgen zal komen”.

3. Hij was een man die zonder grenzen wist lief te hebben. Grenzeloos liefhebben, dat is liefhebben tot het punt waarop je je leven geeft. Opnieuw citeert hij Aartsbisschop Romero: “… Zij die vallen in de strijd, zolang het met oprechte liefde voor het volk is en ze op zoek waren naar de ware bevrijding - we moeten ze altijd beschouwen als zijnde onder ons”.

Voordat hij de tekst van zijn homilie afsluit met een kreet van verontwaardiging over de vernederende mishandeling van Venezolaanse migranten die vanuit de VS naar de extreem beveiligde gevangenis in El Salvador zijn gestuurd, daagt Rogelio ons uit om te leven in het licht van het Evangelie en van Monseigneur Romero, en om in diens voetsporen te treden: "… Ik vraag u om met mij proberen te bidden ten einde ons af te stemmen op Gods wil; om met onze goede wil bij te dragen aan familiebroederschap; om te blijven strijden ondanks de moeilijkheden die zich voordoen, met als uiteindelijk doel om onder ons een verenigde en broederlijke gemeenschap op te richten; om uit volle borst te zeggen: 'Ja!' tegen het leven en 'Neen!' tegen de mijnbouw; om gul te delen met mensen in nood; om lief te hebben zonder grenzen, door onze eigen veiligheid op het spel te zetten als het moet." Zo zal Mgr. Romero aanwezig zijn, schrijft Rogelio erbij. Zo zal hij zelf ook de fakkel blijven, het licht dat ons leidt als leerlingen van Jezus.

Rogelio stierf, trad binnen in het volle leven en verrees samen met Monseigneur Romero, merkwaardig genoeg op de 45ste verjaardag van diens martelaarschap.
Dank je wel Rogelio, trouwe vriend, gedreven missionaris, geworteld in het leven van de verarmde bevolking van El Salvador, bezield door het Evangelie van Jezus, levende getuige van een Kerk van de armen, teken en instrument van het Koninkrijk van God. Dank je zeer wel voor alles, Rogelio. We zullen er mee voor zorgen dat jouw licht niet zal doven.

Ludo Van de Velde 24 maart 2025.

4. Hoe kan je in deze tijd hoopvol zijn?

Dirk Holemans begint Oikos 113 van maart 2025 zo:

Het heeft geen zin om de deuren van je hoofd gesloten te houden: het slechte nieuws sijpelt toch langs kieren en spleten naar binnen. Trump in Amerika, een ruk naar rechts in het Europees parlement, een kille federale regering of een Vlaamse regering zonder klimaatambitie,… je zou voor minder de moed laten zakken.
De doorgaans bedachtzame historicus Jan Dumolyn liet er geen twijfel over bestaan. Voor hem zijn de jaren 1930 terug, met duidelijke elementen die erop wijzen dat het fascisme springlevend en groeiend is. Denk aan autoritaire leiders die minderheden marginaliseren, tegenstanders uitschelden en intimideren en garen spinnen bij het maatschappelijk klimaat van economische instabiliteit en angst voor verandering.

Hoe kan je in deze tijden hoopvol zijn?
In 'Avondmijmeringen', het contactblad voor priesters en diakens emeriti, laat hoofdredacteur Paul Vermeulen in het nummer van december 2024 - februari 2025 een gelijkaardig geluid horen, onder de titel 'Het geweld van zuiverheid':

Veel mensen hebben het gevoel te leven in een chaotische wereld. Onzekerheid over de toekomst is alomtegenwoordig. Bij de euforie naar aanleiding van het vallen van de Berlijnse muur, het einde van de

Koude Oorlog, werd toen geschreven en gedebatteerd over hei einde van de geschiedenis. Het Westen, de gangmaker van een liberale cultuur, had het gehaald op het verstikkende communisme. Leve de vrijheid en de verzoening in een verenigd Europa! Er was weer orde op zaken gesteld. Het doel was bereikt. Wat kan er nu nog beter worden?

En toch, na enkele decennia is de ontnuchtering gekomen. Overal duiken extreme partijen op. De geschiedenis was niet ten einde. Integendeel, ze leek te herbeginnen. Het fascisme en de autoritaire regimes komen terug op en heel wat mensen vinden weer houvast in een vorm van dictatuur. Het moet eens gedaan zijn met al dat gezeur over het klimaat, over gender en LGBTQIA+. Ook de universiteiten moeten het ontgelden. De proffen zijn allemaal links, stellen alles in vraag en denken dat ze de waarheid in pacht hebben. Mensen zoeken meer dan ooit naar een houvast, ze willen weten waar ze aan toe zijn, maar wie spreekt nog de waarheid? Wie is nog betrouwbaar? Trump of Poetin? Het wemelt van complottheorieën. Feiten worden verdraaid. De waarheid verdampt. Pilatus vroeg het zich toen al af: "Wat is waarheid?"

Mensen zoeken een houvast in extremistische retoriek van politieke partijen. Het taalgebruik trekt ze aan. Zo bijvoorbeeld in woorden die uit de medische wereld komen: wegsnijden, zuiveren, nieuw bloed, kankers wegsnijden. Ook woorden uit de sportwereld doen het goed: de arena, scoren, de ander verslaan, de tegenstander of nog erger de vijand: kortom de gespierde taal die weer orde op zaken wil stellen.

De hang naar zuiverheid is een gevaarlijk gif. Europa heeft het in de vorige eeuw ondervonden. Toen was het de raszuiverheid, nu gaat het om de zuiverheid van de eigen identiteit.

Online vond ik een interessante samenvatting van de gevolgen van het verlangen naar zuiverheid. Ze zijn goed herkenbaar in onze tijd.
° Exclusie en intolerantie: Het verlangen naar zuiverheid kan leiden tot uitsluiting van mensen die niet aan bepaalde normen voldoen. Dit kan leiden tot discriminatie op basis van ras, religie, geslacht of andere kenmerken. Het creëert een 'wij versus zij'-mentaliteit, wat schadelijk kan zijn voor sociale cohesie.

° Perfectionisme en angst: Een obsessie met zuiverheid kan leiden tot perfectionisme. Mensen voelen zich constant onder druk staan om foutloos te zijn, wat kan leiden tot angst, depressie en burn-out. Het verlangen naar perfectie kan onrealistisch zijn en een negatieve invloed hebben op iemands welzijn.

° Dogmatisme en starheid: Een te sterke focus op zuiverheid kan leiden tot dogmatisch denken. Mensen kunnen vasthouden aan rigide overtuigingen en weigeren andere perspectieven te overwegen. Dit kan groei en ontwikkeling belemmeren.

° Geweld en extremisme: In sommige gevallen kan het verlangen naar zuiverheid leiden tot gewelddadige acties. Denk aan extremistische groeperingen die hun idealen met geweld proberen op te leggen. Het verlangen naar een 'zuivere' samenleving kan tot destructieve conflicten leiden.

Vermeulen eindigt zijn artikel met een verwijzing naar Kerstmis, een zoeken naar tekens van hoop. Weinig hoopvol lijkt de Nederlandse schrijver Tommy Wieringa. Hij schreef in maart 2025 het essay 'Optimisme zonder hoop'. Hij focust op de klimaatcatastrofe:

"De verwoestijning in Spanje gaat in razend tempo. In Marokko zijn hele gebieden onbewoonbaar geworden. De wereld als geheel zal niet ten onder gaan, maar grote delen wel. Voor klimatologen is niet meer de vraag óf laag-Nederland zal verdwijnen maar wannéér. We liggen ver onder de zeespiegel, het water kruipt al over de kade. We zitten in een hogesnelheidstrein naar de catastrofe. Alle signalen staan op rood: de waarheid bestaat niet meer, het recht van de sterkste geldt op steeds meer plekken, en daarbovenuit torent de klimaatcrisis."

Zal de hele mensheid worden weggevaagd? vraagt interviewer Willem Pekelder hem in 'Volzin magazine' (april 2025). *"Nou, nee. We zijn net kakkerlakken, onverwoestbaar. Zelfs in de gruwelijkste omstandigheden kunnen we ons nog aanpassen."*

Donald Trump, Elon Musk, Jeff Bezos en Mark Zuckerberg noemt hij een misdaadsyndicaat.
Is het misdaadsyndicaat nog te stoppen? *"Te stoppen niet, te hinderen wel. We kunnen ons niet gehéél aan het systeem onttrekken, maar we kunnen wel proberen om geldstromen te ontregelen. Dat de verkoop van Tesla in Europa met bijna de helft is afgenomen, doet Musk pijn in de portemonnee. Alles helpt. Geen producten meer kopen, je loskoppelen van Big Tech."* Hij citeert de Franse filosoof Étienne de la Boétie (1530-1563): *"Ik voor mij, ik ben ervan overtuigd en vergis mij niet dat niets zo tegengesteld is aan de meest gulle en goedertieren God dan tirannie. Dat Hij daar beneden voor de tirannen en de medeplichtigen een heel speciale straf heeft klaargelegd."*

Wieringa spreekt liever van optimisme dan van hoop. *"Hoe moeten we leven met deze klimaatcrisis? Veel van mijn vrienden, schrijvers en filosofen waren vervallen tot hopeloosheid en apathie. Stuk voor stuk waren ze bedrogen door de hoop, die niet valide bleek te zijn geweest. Bij mij kwam de gedachte op: wat nu als we de hoop op een betere wereld achter ons laten en gewoon aan de slag gaan? Plotseling brak het inzicht door dat zich voorbij de hoop weleens een wenkend handelingsperspectief zou kunnen bevinden."*

Wieringa toont een foto van zijn uitgeefster Mizzi van der Pluym. Ze veegt een steeg aan in Amsterdam. *"Er lag altijd heel veel vuil op straat, en de gemeente deed niets. Enfin, een jarenlang conflict. Na lezing van dit essay besloot Mizzi de hoop op verbetering op te geven en zelf de bezem ter hand te nemen. De hele steeg veegt nu mee. En zie eens wat een prachtig resultaat."*

* * *

Basel Adra, de Palestijnse regisseur van de Oscar-winnende documentaire No other land, ziet voor Gaza en de Westoever eveneens geen redenen tot hoop. *"Zolang er geen ernstige acties komen van de internationale gemeenschap om het internationale recht en het oorlogsrecht af te dwingen, is er geen reden voor ons om hoopvol te zijn. Maar ook zonder hoop, mag je de strijd niet opgeven. We hebben geen andere keuze. De enige macht die we hebben, is onze volharding om op ons grondgebied te blijven wonen."*

Dit staat dicht bij het optimisme van Tommy Wieringa. Zelf lokaal de hand aan de ploeg slaan. In overeenstemming met deze prachtige omschrijving van Jezus van Nazareth: ‘Die wat hij doen kon, heeft gedaan’. Of aan mijn eigen moeder. Zij was niet de vrouw van hoge woorden of van warme knuffels. Haar liefde bestond in het onvermoeibaar doen van alledaagse dingen voor haar kinderen en voor haar man.

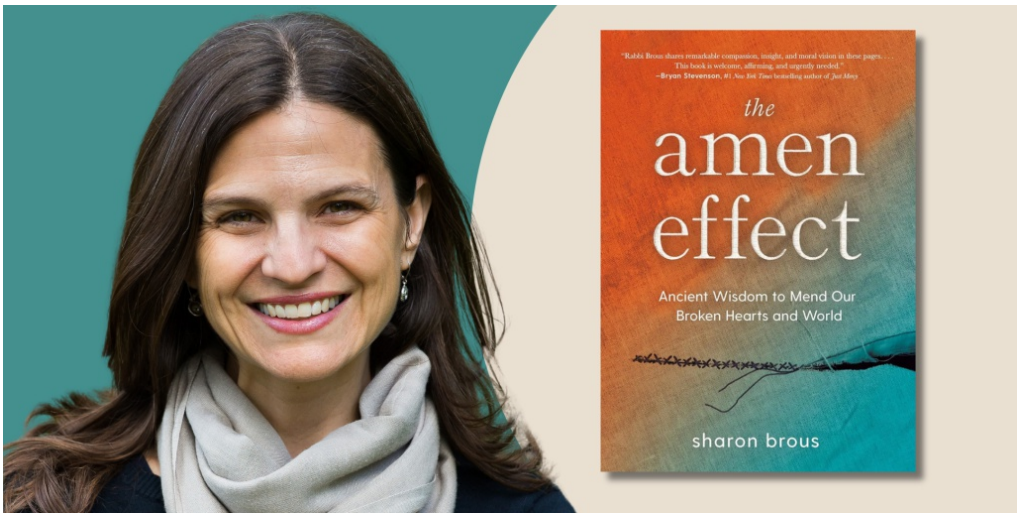
‘Terwille van den boer die ploegt
Besta de wereld voort!’

J.W.F. Werumeus Buning (1891-1958)

(Rob)

5. Amen, ja (s)amen!

Wie voor de zomer op zoek is naar inspirerende vakantielectuur en het geen bezwaar vindt om in het Engels te moeten lezen, kan The Amen Effect van Sharon Brous in huis halen. Een boek vol ‘oude wijsheid om ons gebroken hart en onze gebroken wereld te helen’, zoals de ondertitel aangeeft. De auteur is rabbijn van IKAR, een pionierende liberaal-joodse gemeenschap in Los Angeles die ze twintig jaar geleden stichtte. Brous is in de VS een klinkende naam door haar niet-aflatende pleidooi voor rechtvaardigheid, waarin samenhorigheid en mededogen de grondtoon voeren.

Sharon Brous werd rond de eeuwwisseling rabbijn. Dat er toen al tientallen jaren een neergang bezig was in het aantal synagogebezoekers, al zeker onder de jonge joden, weerhield haar er niet van haar roeping te volgen. Brous voelde zich immers sterk aangesproken door de analyse die de gezaghebbende rabbi Abraham Joshua Heschel (1907-1972) een halve eeuw eerder al had gemaakt over die neergang. De ware reden voor de achteruitgang van het geloof was volgens Heschel te vinden in het feit dat het joodse geloof ‘irrelevant, saai, onderdrukkend en flauw’ was geworden. Hij betoogde: ‘Wat jonge mensen nodig hebben, is niet religieuze kalmeermiddelen, religie als ontspanning, religie als vermaak, maar spirituele stoutmoedigheid, intellectuele durf, de kracht van uitdaging.’ Die analyse resoneerde sterk bij Brous en blijft richtinggevend voor de manier waarop ze haar rabbinaat invult. Het resulteerde in de opstart en uitbouw van IKAR, een joodse gemeenschap die voortdurend zoekt hoe de joodse traditie hen kan helpen om hun leven doel en zin te geven, en die zich telkens weer bezint over de vraag welke rol ze vanuit die traditie te spelen hebben in tijden van morele crisis. Op hun website

schrijven ze het zo: ‘De missie van IKAR is om het joodse leven nieuw leven in te blazen en een spirituele en morele basis te ontwikkelen voor een rechtvaardige en gelijke samenleving.’ Want wie droomt van een andere soort samenleving, moet beginnen met het bouwen van een andere soort (geloofs)gemeenschappen, is de overtuiging. Zo groeide IKAR in de voorbije twee decennia uit tot een florerende joodse geloofsgemeenschap waar mensen – van alle leeftijden, want IKAR telt ook veel jongeren – er eenvoudigweg zijn voor elkaar.

Dat laatste – er eenvoudigweg zijn voor elkaar – blijkt in dat hele verhaal misschien wel het allerbelangrijkste te zijn en het is de reden waarom Brouns er dit boek over schreef. In de loop van twintig jaar rabbinaat kwam Brous steeds meer tot het inzicht dat haar rol in de gemeenschap er niet alleen in bestaat om mensen inspirerend, troostend en bemoedigend nabij te zijn in de grote kantelmomenten van het leven, in vreugde en verdriet, bij geboortes, huwelijken, echtscheidingen, overlijdens. Wat minstens zo belangrijk is, zijn de momenten van gewone intermenselijke verbondenheid tijdens die stormachtige episodes, en ook daarbuiten, wanneer het leven als een rustig beekje voortkabbelt. Weten dat je niet alleen bent, maakt werkelijk een wereld van verschil.
Het is niets nieuws dat de mens een sociaal dier is en dus van nature nood heeft aan verbondenheid, maar voor Brous overstijgt die nood veruit het puur biologische. De mens verlangt ernaar om ten diepste gekend en aanvaard te zijn zoals hij is, een onvolmaakt en zoekend wezen. Dat verlangen wordt het best beantwoord in een samenleving die gebaseerd is op mededogen, open aandacht en rechtvaardigheid, wars van elke tendens tot marginalisering en dehumanisering van medemensen. De diepe verbondenheid die dan ontstaat, noemt ze zonder meer sacraal. De verrassend simpele weg waarlangs dat sacrale tot stand komt, vat ze samen als ‘het amen-effect’.

Zorg dat je erbij bent!

Het amen-effect begint met het huldigen van de regel dat je opdaagt wanneer dat nodig is. ‘Er zijn’ op de plaatsen en de momenten die ertoe doen, en daar volledig aanwezig zijn, lijfelijk én mentaal. Het criterium voor wat ertoe doet, is niet wat je zelf belangwekkend genoeg vindt om er je tijd en energie in te steken. Het is wat anderen op dat moment nodig hebben, de verbondenheid waar zij naar verlangen. En dus ga je naar die uitvaart, dat huwelijksfeest, die familiereünie of wat dan ook, zelfs al ben je daar maar een van de vele andere aanwezigen en heb je zelf het gevoel dat je daar op dat moment weinig of geen verschil maakt.
Brous weet dat die regel in de praktijk niet altijd makkelijk is: naar een huwelijksfeest gaan als je zelf pas een relatiebreuk hebt meegemaakt, op kraambezoek gaan als je zelf maar niet zwanger kunt raken, een verjaardag vieren als er pas iemand in je naaste omgeving veel te jong overleden is… De lijst van voorbeelden die kunnen dienen als een sociaal geaccepteerd excuus om niet op te dagen, is eindeloos. En dan is er natuurlijk altijd nog het eeuwige probleem van louter tijdgebrek door een drukke agenda. Desalniettemin blijft het principe: show up. Zorg dat je erbij bent. Blijf in jouw eigen geluk en vreugde ruimte maken voor mededogen met het verdriet van anderen, en wees ervoor beducht je op te sluiten in je eigen verdriet en ongeluk, want in die kramp verlies je niet alleen het vermogen om anderen hun vreugde te gunnen, je zult ook moeilijk zelf nog het pad richting vreugde terugvinden.

Nu is de menselijke geest geneigd om zich altijd op het negatieve te focussen. Je ziet het elke dag in het nieuws en in de kranten. Maar, zonder daar naïef in te worden, het verandert veel als je jezelf traint om oog te blijven hebben voor de positieve dingen. Ook dat brengen ze in IKAR zoveel mogelijk in de praktijk, vanuit de idee: (1.) Er is altijd goed nieuws te vinden, zelfs in de ellende, (2.) het goede nieuws is vaak een of andere uiting van liefde, en (3.) het is zowel een biologische reflex als een spirituele noodzaak om het goede nieuws te delen met anderen.

Het leven als cirkelen op de binnenplaats van de tempel

Brous steunt in haar boek meerdere keren op een beeld uit een derde-eeuwse rabbijnse tekst, dat voor haar in slechts een paar lijnen de essentie van het leven lijkt te vatten. De tekst beschrijft een oud ritueel waarbij duizenden pelgrims de binnenplaats van de Tempelberg betreden en op die heilige plek rond het enorme complex stappen, in de tegenrichting van de wijzers van de klok. Elke pelgrim echter die iets vreselijks heeft meegemaakt, die ziek is, rouwt, eenzaam is, gaat zoals de rest van de massa wel via dezelfde poort binnen en buiten, maar hij loopt kloksgewijs, tegen de stroom in, ‘net zoals we dat doen als we lijden’. De andere pelgrims tegen wie hij opbotst, stoppen even en vragen hem wat hem is overkomen dat hij in de andere richting loopt. Wat ook het antwoord is – ‘Mijn moeder is gestorven’, ‘Mijn vrouw heeft me verlaten’, ‘Mijn zoon is terminaal ziek’,… – ze kijken de pelgrim in de ogen en wensen hem toe: ‘Moge God je troosten en moge je voelen hoe de gemeenschap je omarmt.’

Dat ritueel, bijna tweeduizend jaar geleden al bedacht door de rabbijnen, steunt op het psychologische inzicht dat het belangrijk is om je onder de mensen te begeven, hoe groot je lijden en verdriet ook moge zijn en hoe graag je je zou willen opsluiten in je kamer. Tegelijk leert het dat je tegenover de anderen niet hoeft te doen alsof er niets aan de hand is. Iedereen die een beetje aandacht heeft voor zijn medemensen, zal trouwens zelf zien dat er wel degelijk iets aan de hand is met jou. Maar je mag erop vertrouwen dat de gemeenschap je desondanks niet zal negeren of denigrerend behandelen of veroordelen.

De cirkelbeweging van de pelgrimage is een beeld van het leven zelf, legt Brous uit. De ene keer ben jij degene die vol levenslust en enthousiast tegen de wijzers van de klok meeloopt met de massa, maar een andere keer ben jij misschien wel die gebroken mens die met zijn verdriet en pijn in de andere richting stapt en tegen de anderen opbotst.

Het punt is: ook al kun je elkaar niet helpen, je kunt de ander wel zien staan. Vaak is dat het enige wat je kunt doen, en dat is dan ook genoeg. Maar je moet het wel doen! Die act is volgens Brouns de uitdrukking van de rijke betekenis van het woord ‘amen’, dat in de religieuze praktijk van het jodendom, het christendom en de islam al eeuwenlang gebruikt wordt als affirmatie: ‘ja!’ Het is afgeleid van het Hebreeuwse emunah, dat ‘geloof’ of ‘vertrouwen’ betekent, in de zin van: ‘ik geloof jou, ik zie jou’. Het is de kosmische bevestiging dat je niet alleen bent, dat je gezegend bent dankzij de aanwezigheid van anderen die jou zien staan.

Elke mens een onbetaalbaar beeld van God

Een wezenlijk aspect van het amen-effect is daarom de blik waarmee je naar iedere mens kijkt, als een uniek beeld van God, met een eigen, eindeloos potentieel. Brouns citeert rabbi Yitz Greenberg, die het heeft over ‘de waardigheid van onschatbare waarde’ van iedere mens. Greenberg maakt de vergelijking met de grootste zorg die we dragen voor een schilderij als Salvator Mundi van Leonardo Da Vinci, dat in 2017 door Christie’s werd geveild voor ruim 450 miljoen dollar, de hoogste prijs ooit. Dat unieke ‘beeld van

God' zouden we nooit zonder omkijken buiten zetten, in regen en wind, ten prooi aan vandalen en bandieten. Waarom doen we dat dan wel – letterlijk! – met onze dakloze medemensen? De vraag is dus wat het zou veranderen in onze samenleving en in onze maatschappelijke structuren indien we buren, collega's, toevallige passanten, daklozen, immigranten, werklozen, zieken… allemaal zouden behandelen als een kostbaar, onbetaalbaar beeld van God?

Voor Brouns is dat geen theoretische theologische vraag, maar een voortdurend en dringend ethisch appel. Ze illustreert het met een anekdote over een rabbijn die weigerde een joodse bakkerij het certificaat 'kosher' te geven, ook al was in de bakkerij technisch gezien alles in orde en werden alle formele regels er strikt nageleefd. Alleen: de eigenaar behandelde zijn medewerkers zonder enig respect. Dus ja, niet wegkijken als de waardigheid van de ander geschonden wordt. Daar komt het op aan. Brous noemt dat onze moeilijkste en onze heiligste taak.

Hoe kunnen we die taak zo goed mogelijk vervullen? We kunnen immers niet de hele wereld redden, en er is ook niemand die dat van ons verwacht. Dat betekent echter niet dat we vrij zijn om helemaal niets te doen. Wat staat ons dan wel te doen? Hier citeert Brous een advies van Dr. Howard Thurman (1899-1981), christelijk theoloog en vooraanstaand burgerrechtenactivist: 'Vraag je niet af wat de wereld nodig heeft. Vraag jezelf wat jou tot leven doet komen, en ga dat vervolgens doen. Want wat de wereld nodig heeft, zijn mensen die tot leven komen.' Het is dezelfde wijsheid die ook de in 2022 heilige verklaarde Nederlandse karmeliet Titus Brandsma (1881-1942) als motto huldigde: 'Wij zijn niet op aarde om grote dingen te doen, maar om de kleine dingen op grootse wijze te doen; dat is met een zuivere intentie en met inzet van heel de persoonlijkheid.' Op die manier, klein of groot, stelt Brouns, kunnen we de engelen zijn waar de wereld op wacht en die je zelf in je leven hopelijk al hebt ontmoet toen de weg lastig was en je er godzijdank niet helemaal alleen voor stond. Juist omdat er iemand jou met aandacht aankeek en niet oordeelde, maar de vraag stelde: 'Wat is jou overkomen?'

Als de ontreddering toeslaat

Wat mensen in het leven allemaal kan overkomen, is soms werkelijk een nauwelijks te dragen catastrofe. Brouns introduceert hier een ander, zeer gelijkend woord: 'anastrofe'. Het is een term uit de literatuur, die wijst op een onverwachte wending in de woordvolgorde van een zin. Een anastrofe is een retorisch middel om de aandacht van de lezer te vestigen op iets waar hij anders wellicht zomaar aan voorbij zou zijn gegaan. Zo kan ook de gang van zaken in het leven ineens zodanig overhoop gehaald worden dat je er niet omheen kunt, hoe graag je dat ook zou willen. Niemand wil dat een moeder haar kind ten grave moet dragen, en toch gebeurt het, tegen alle 'logica' in. De ontreddering is totaal – bij de ouders, het gezin, de bredere gemeenschap. Ook dat zijn situaties waar Brouns als rabbi helaas meer dan eens mee te maken kreeg en krijgt. De uitdaging die ze daarin ziet, voor haarzelf, maar in de eerste plaats voor de betrokkenen, is een manier vinden om te rouwen en toch ook te blijven leven. Die spanning uithouden en dus ten volle rouwen zonder eraan ten onder te gaan. Bewust rouwen, maar zonder het vermogen te verliezen om ook de zegeningen in dit leven te blijven zien. Brous gaat hier dieper op in aan de hand van het collectieve joodse trauma van het verlies van de tempel. De slotsom is: in ieder verdriet is er ergens toch nog vreugde te vinden, en in elke vreugde zit er ook ergens verdriet.

Je hart zo trainen dat het gelijktijdig zowel vreugde als verdriet kan dragen, is diep spiritueel werk. Alleen als je dat vat, kun je begrijpen wat de Kotzker Rebbe, een negentiende-eeuwse Poolse rabbijn, bedoelde met de uitspraak: 'Niets is méér heel dan een gebroken hart. Voor Brous is dat eigenlijk de enige manier om een oprecht leven te leiden. We weten dat we een kind bij zijn geboorte geen leven zonder problemen en hartenpijn kunnen wensen, want dat is niet realistisch. We kunnen het kind wel wensen dat het een betekenisvol leven mag leiden, dat het liefdevol omringd mag zijn en zijn talenten mag inzetten om de wereld zorgzamer en rechtvaardiger te maken. En dat het, wanneer de onvermijdelijke problemen en hartenpijn komen, gezegend mag zijn met anderen die de pijn helpen dragen.

Niet bezwijken onder andermans verdriet

Brouns wijdt in haar boek een apart hoofdstuk aan de zorg voor de zorgenden. Ze weet zelf wat het is om als rabbijn steeds weer de vele zorgen en het verdriet van mensen te delen. Ze weet hoeveel zoiets vergt van mensen in dat soort functies, tot op het punt dat ze zelf riskeren te breken onder het gewicht van al dat verdriet. ‘Plaatsvervangend trauma’ kan op een ongezonde manier tot uiting komen in cynisme, vermijdend gedrag, workaholisme, verslaving, chronische uitputting, angst, schuld… Het zijn fysieke en mentale verschijnselen die de mens ook spiritueel ernstig beschadigen. Uit eigen ervaring weet Brouns hoe belangrijk het is om dan de hulp van een uitgestoken hand aan te nemen, hoe onwennig dat ook kan zijn voor wie gewend is zelf die uitgestoken hand te bieden aan anderen. Maar alleen een diep besef van de eigen pijn en zwakheid maakt het mogelijk om de eigen zwakheid te transformeren tot een kracht en een bron van heling voor anderen in hun lijden, benadrukt Brouns, verwijzend naar wat de Nederlands-Amerikaanse priester en hoogleraar psychologie Henri Nouwen daarover schreef, eveneens puttend uit eigen ervaring. Want het is een feit: ook de rabbijn of de therapeut kan op een dag degene zijn die kloksgewijs rond het Tempelplein stapt.

Brouns valt in haar boek terug op heel wat Bijbelverhalen, en leest die in het licht van de ontroerende, moeilijke, pijnlijke, hartverwarmende verhalen van de mensen in haar gemeenschap. Zo herinnert het gevecht van Jakob met de engel er bijvoorbeeld aan dat er na elke nacht altijd een morgen daagt. Hoe lang de nachtelijke strijd ook duurt, er komt een einde aan, en op een of andere manier word je er zelfs door gezegend. Maar er is meer. Zelfs in de donkerste nacht zijn er altijd sterren, zelfs al zijn die voor jou niet zichtbaar door de wolken of omdat je ergens opgesloten zit. De uitdaging is om ook de niet-zichtbare sterren te blijven zien en je niet te laten opeten door de schijnbaar allesoverheersende duisternis. Voor een rabbijn of pastor of eender wie met een zorgende functie die mensen in zo’n situatie aantreft, is het van het allergrootste belang te beseffen: ‘Soms is ons heiligste werk niet om hen naar het licht te bidden, maar om samen met hen in de duisternis te zitten.’

Slachtoffer, held of leerling

Brouns gaat in op situaties waarbij ‘de ander’ het niet goed met ons voorheeft en we ons terecht bedreigd voelen. Ze geeft als voorbeeld een vrouw uit haar gemeenschap die consequent kwaad over haar spreekt en in ieder gesprek met haar tot de (verbale) aanval overgaat. Of er is het geval van de lesbische joodse vrouw die op sabbat toevallig aan tafel komt te zitten tegenover een extremistische jood die virulent anti-LGBTQ+ is. Ook in zulke lastige omstandigheden is het devies: niet weglopen, maar met een open blik naar de ander blijven kijken.

In iedere moeilijke situatie in het leven hebben we de keuze: gedraag ik me als slachtoffer (‘zie toch wat anderen me weer aandoen’), als held (‘kijk eens hoe goed ik mijn mannetje hier heb gestaan!’) óf als iemand die leert uit de situatie (‘wat wist ik nog niet?’). Alleen in het derde geval kunnen we als mens werkelijk groeien, stelt Brouns, maar ze beweert niet dat dat makkelijk is. Bovendien erkent ze dat er grenzen zijn aan de keuze voor een vriendelijke en open houding. De ander kan immers zo onrechtvaardig en toxisch zijn, dat je jezelf moreel compromitteert als je zelf geen duidelijk standpunt inneemt.

Niettegenstaande: zolang het enigszins mogelijk is, is het verkieslijk om niet weg te lopen van tafel en de ander met een zekere nieuwsgierigheid en zonder oordelen in de ogen te blijven kijken. We moeten ons hart openen voor mensen met een gebroken hart, maar evenzeer moeten we dat doen voor degenen die verloren gelopen zijn in het leven, stelt Brouns. Ook zij zijn onze medemensen. Het doet denken aan de uitspraak van Jezus dat hij niet gekomen is voor wie gezond zijn, maar voor de zieken.

Brouns vat zelf in drie grote lijnen samen hoe het amen-effect tot stand komt. Het gebeurt als mensen niet wegkijken wanneer ze de instinctieve neiging hebben om mensen of situaties te vermijden of te negeren; wanneer mensen kiezen voor oprechtheid en rustige aanwezigheid in plaats valse hoop of misplaatste peptalk; wanneer mensen aandachtige vragen stellen in plaats van het antwoord te geven.

Vermeldenswaard is nog dat Brouns aan het einde van haar rabbijnenopleiding een Master in internationale mensenrechten en conflictbemiddeling haalde. Het frappeerde haar hoe gelijklopend de principes en strategieën zijn in de zorg voor enerzijds het microniveau van intieme menselijke relaties en anderzijds het macroniveau van brede sociale systemen. Of je nu koppels wilt helpen om binnen huwelijkstherapie tot constructief overleg te komen, of je probeert oorlogvoerende partijen samen rond te tafel te brengen, hoe je dat het best aanpakt, komt in beide gevallen uiteindelijk op hetzelfde neer, alleen is de schaal uiteraard totaal anders.

Als we maar samen blijven

We sluiten af met (een hervertelling van) het verhaal waarmee Sharon Brous haar boek begint. Het sleutelwoord daarin is niet toevallig ‘samen’. Mooi toeval dat dat woord in het Nederlands maar één letter verschilt met ‘amen’.

Op een prachtige, zonnige dag gaat een jongen spelen in het bos, waar het licht heerlijk door de bladeren schijnt.

Het is er zo mooi dat hij geniet van alles om zich heen en de tijd vergeet.
Zonder dat hij het merkt, trekt hij steeds dieper in het bos, tot hij plots beseft dat hij niet meer weet waar hij is. Hij is helemaal verloren gelopen. Hij krijgt schrik en begint te lopen, in de hoop terug op een plek te komen die hij wel herkent, zodat hij weer veilig naar huis kan keren. Maar welk pad hij ook volgt, hij lijkt alleen maar dieper in het bos te komen.

Ondertussen wordt het al donker, en hij wordt steeds banger.
Net op dat moment ziet hij een meisje dat naar hem toe komt. Zijn geluk kan niet op.
‘Wat ben ik blij dat jij hier bent!’ roept hij tegen haar. ‘Ik ben de weg kwijt. Weet jij hoe we weer uit het bos kunnen raken?’

‘Nee’, zegt het meisje. ‘Ik kan je niet helpen. Ik ben ook verloren gelopen...’
Ze kijken elkaar aan en nemen elkaar dan heel stevig bij de hand.
Nu ze niet meer elk alleen zijn, voelen ze zich al een heel stuk veiliger. Vroeg of laat zullen ze wel een of andere weg uit het bos vinden. Als ze maar samen blijven.

Frederique Vanneuville

6.Klein verhaal

Elke week strijk ik met een zachte stofdoek over hun foto's en telkens gaan mijn gedachten dan terug naar momenten met hen… Onze ouders…
Het zijn mooie foto's, genomen toen ze nog in goede doen waren en lachend in de lens keken. De vaders zijn tachtigers geworden, de moeders negentigers.
Zoals zo vaak bij het ouder worden, werd hun wereld kleiner en hun gezondheid brozer.

Maar mijn herinneringen aan hen zijn vooral actief, levendig en warm…
Ik ervaar het als een geschenk om van hen het leven gekregen te hebben en hen lang in mijn leven gehad te hebben.
Voor mijn schoonouders geldt dankbaarheid om goed aanvaard te worden in hun familie, ook zij steunden ons, deelden kennis en warme vriendschap.

Ik groeide op op een kleine pachthoeve, met drie zussen. Onze ouders werkten hard en veel maar, we waren altijd veilig en goed verzorgd, in grote eenvoud…
Er was bij ons geen sprake van luxe, zelfs niet van comfort. Het water kwam uit de pomp, de kolenkachel verwarmde alleen de leefkeuken, het ouderwetse toilet was buiten …
We speelden op het hof, liepen mee naar de velden en bij de dieren.
Moeder wilde ons opvoeden tot flinke meisjes, volgde onze 'bulletin' en zette ons af en toe in de hoek…
Vader wist dat er voor zijn dochters geen toekomst was in de landbouw en stimuleerde ons om te studeren. Hij las graag en veel, ging met ons naar een film op school en naar oudercontacten…
In de vakanties werkten we mee met het hooi en stro, raapten we aardappelen en plukten boontjes…
Als er thuis geen werk was mochten we, voor wat zakgeld, bij boeren in de buurt helpen. Mijn jaarlijkse vakantie was een weekje bij mijn doopmeter in Wallonië, die daar boerde…
Het dorp was onze wereld, onze ouders waren er geboren…
Ik herinner me niet dat ik het gevoel had veel te missen…

Thuis en op school was er discipline en duidelijkheid, er was nauwelijks afleiding.
Geloofsopvoeding had zijn plaats: gebed voor het eten, kruisje en weesgegroetje bij het slapengaan, op zondag naar de mis…Op school rustig op de bank, de lerares voor het bord, alleen maar meisjes op school… Luisteren, rekenen, schrijven maar ook elke dag catechismus en gewijde geschiedenis …

Onze kinderen kozen goede, nabije scholen voor hun kinderen. De meesten volgen zedenleer, een christelijke traditie en verhalen verdwijnen…
Onze kleinkinderen reizen en sporten, gaan op uitstap met school, doen project-, groeps- en hoekenwerk… Ravotten op een groene speelplaats en surfen de wereld rond met hun computer…
Ze hebben nog een heel leven buiten school en thuis…
Het zijn goeie, sociale gasten!

Uit mijn kindertijd en jeugd herinner ik me geen gesprekken met mijn ouders.
Zij voedden ons op met gezond verstand en liefde, ongetwijfeld… hoewel ik me daar geen fysieke uitdrukking van herinner.
Onze ouders lieten ons zelf onze studierichting kiezen, we kregen steun en erkenning maar, goed studeren en slagen was evident!
We gingen werken en kregen een lief.
Ook daar bemoeiden onze ouders zich niet mee, ze waren geïnteresseerd en hadden vertrouwen.

We trouwden en twee werelden kwamen samen. Mijn man had meer van de wereld gezien, was op vakantie geweest in het buitenland met de familie, had neven en nichten aan de andere kant van het land en kwam uit de jeugdbeweging… Zijn huis was modern met badkamer en centrale verwarming.

We huurden een goedkope rijwoning zonder comfort maar, we spaarden en konden later een goed huis kopen. We kregen het grote gezin dat we graag wilden…
Al die jaren kregen we de steun van onze ouders, gingen we er vaak op bezoek en hadden een warme band… Het ouderlijk huis bleef lang de plek waar de familie gezellig samenkwam en feest vierde…
Als volwassenen hadden we wel boeiende gesprekken met onze ouders, waarschijnlijk hielpen wij hen daarbij met onze kennis en vaardigheden…
Ook hun wereld veranderde, onze ouders werden uitgenodigd opener te zijn…

Toen ze ouder werden keerden de rollen om: wij konden hen wat helpen, bezoekjes brengen, samen spelletjes spelen…
Bij hun overlijden konden wij dankbaar terugkijken op vele jaren van genegenheid, erkenning en steun.
Zij zullen ongetwijfeld ook wel opmerkingen gehad hebben over onze manier van leven en opvoeden maar, ze mengden zich niet…
Alleen misschien mijn schoonmoeder, die telkens weer opmerkte dat mijn handdoeken en zakdoeken niet gesteven waren…Ik kreeg zelfs een pakje stijfsel cadeau…We hebben er altijd om kunnen glimlachen, nu nog…

Ik mijmer dat mijn man en ik ook ooit in zo'n kadertje op de kast staan bij onze kinderen of kleinkinderen…en welke verhalen dan door hun hoofd zullen gaan…
Ik hoop : warme gedachten, dankbare herinneringen aan erkenning van hun levens en keuzes, bescheiden hulp, babbels en knuffels, gezellige familieweekends…
Een mooie bijdrage aan hun eigen levens, hoop ik…

Greta.

7.Van wie is de aarde?

Van wie is de aarde? Van God,
van Ik-zal-zijn-die-Ik-ben
is de aarde in volle omgang.

Van Hem zijn haar diepten en toekomst.
Hij heeft haar gebouwd op de zeeën,
aan stromen duurzaam verankerd.

Wie mag zijn hoogte beklimmen
wie staan met geheven hoofd in zijn huis?
Mensen met rechtvaardige handen.

Mensen met harten onverdeeld
afgekeerden van schijn en leugen
mensen onkreukbaar, met licht geladen.

Die doen het goede wat moet gedaan –
dat slag dat vraagt en vecht om Hem
dat Hem wil zien met eigen ogen.
(Huub Oosterhuis, 150 psalmen vrij)

Deze psalm 24 lichtte op, toen ik kennis nam van het essay van David Van Reybrouck 'De wereld en de aarde. Hoe houden we het veilig?' Hij begint met, verhalenderwijs, een onderscheid te maken tussen 'wereld ' en 'aarde'. De wereld, dat zijn de grenzen en de mensen, de hoofdsteden en de snelwegen, maar de aarde…(1):

De aarde is meer dan de som van de landen. De aarde is dat complexe systeem van fysische, chemische en biologische processen op het land, op zee, in het ijs en in de lucht waar het leven is kunnen ontstaan; de aarde is dat verhaal van natuurlijke cycli aan het oppervlak en de geologische processen in de diepe ondergrond die zo typisch zijn voor onze planeet.

Misschien is dat wel de tragedie van deze weerbarstige eeuw: dat we zo verblind zijn door het helle licht van de mensenwereld dat we de aarde uit het oog zijn verloren.

En het gaat niet alleen om klimaatverandering. Dat is hooguit het meest zichtbare symptoom van een bredere crisis. Naast klimaat gaat het om veranderingen in land- en zoetwatergebruik, de globale gezondheid van de biosfeer (genetische diversiteit en de werking van ecosytemen), de verstoring van 'biogeochemische' processen en de opkomst van nieuwe stoffen (synthetische chemicaliën zoals PFAS, die nooit vergaan en eeuwig in onze omgeving en in ons lichaam blijven zitten, microplastics die tot in de diepe oceaan en hoogste bergtoppen worden aangetroffen, nieuwe genetisch gemodificeerde organismen). De verzuring van de oceanen bereikt inmiddels ook de kritische drempelwaarde.

Op het moment dat de mensheid zich zou moeten verenigen om haar grootste uitdaging ooit aan te gaan – het veiligstellen van de planetaire systemen die het leven mogelijk maken en de aarde bewoonbaar houden – zijn we meer verdeeld dan ooit en minder vindingrijk dan vroeger. Regionale conflicten destabiliseren oude machtsverhoudingen, geopolitieke verschuivingen zorgen voor nieuwe breuklijnen, internationale afspraken worden weggevaagd en de hele naoorlogse wereldorde verdampt.

"We hebben gewoon besloten om het niet eens meer te verbergen" fulmineerde Al Gore. Hij riep op om "deze internationale instellingen te hervormen zodat de bewoners van deze wereld, met inbegrip van de jongeren, kunnen zeggen: 'We nemen ons lot in eigen handen. We staan niet langer toe dat onze lucht als een open riool gebruikt wordt. We gaan de toekomst redden en mensen hoop geven.' We kunnen dit."

Hier ligt de kern van het probleem: het aardsysteem is in diepe crisis, maar wij treden het tegemoet met de gebruikelijke oplossingen van de mensenwereld. Ergens in de naoorlogse diplomatie zijn we gaan geloven dat 'internationale instellingen' synoniem waren met 'mondiaal bestuur' en dat dat volstond. We vergaten dat 'internationaal' letterlijk betekent: inter-statelijk, tussen naties. Maar de planeet is meer dan een optelsom van landen. Extreme weersomstandigheden, de achteruitgang van de leefomgeving, oceaanverzuring, stijgende zeespiegels, zoetwaterverandering, massamigratie, pandemieën, de opmars van kunstmatige intelligentie en digitale privacykwesties lachen om de politieke contouren van natiestaten.

Dit betekent niet dat we grenzen zomaar moeten afschaffen – ze blijven van belang – maar dat we dringend diplomatieke strategieën moeten ontwikkelen die niet langer alleen op soevereiniteit gebaseerd zijn. Voorbij de logica van de raison d'état hebben we een nieuw principe nodig: dat van de raison de

terre een omvattende benadering die de fundamentele noden van het aardsysteem boven de nationale belangen stelt.

Tot zover de Denker der Nederlanden, David Van Reybrouck. Wie behartigt deze omvattende benadering die de aardsystemen boven de nationale belangen stelt? Kunnen de wereldreligies in het algemeen, en het Bijbelse christendom in het bijzonder, die mede op zich nemen?

Maken we een sprongetje naar Ernesto Cardenal, geboren in 1925, monnik, dichter en politicus, overleden in 2020. Zijn psalmen – 'Salmos' in het Spaans – kregen, in de Nederlandse vertaling onder de titel 'Protest achter prikkeldraad' (1968), een nawoord van dominee J.J.Buskes, met daarin volgende passage:

In de psalmen van Ernesto Cardenal zijn de psalmen van David actueel. Babel en Jeruzalem zijn eigentijdse werkelijkheden. De God van Israël is onze God. Het Messiaanse verlangen en het Messiaanse recht in de psalmen van David en die beide in de psalmen van Cardenal zijn identiek. En het lijden van David aan zijn tijd en zijn wereld is het lijden van Cardenal aan onze tijd en onze wereld.

Buskes citeert Cardenal: "Als dichter – in de mate waarin ik dichter ben – en als priester, die ik probeer te zijn, als pacifist, christen-anarchist en volgeling van Gandhi ben ik voluit geïnteresseerd in deze maatschappij, die de toekomst dichterbij brengt en het proces van vooruitgang zo snel mogelijk voltrekken wil, dwars tegen de reactionaire machten in".

De psalmen van Cardenal, gaat Buskes verder, zijn liederen van strijd en bevrijding. Cardenal gelooft in de God van de psalmen, dat wil zeggen: hij rekent met deze God en hij rekent op deze God. De vraag naar God is voor hem niet de theoretische vraag of God al dan niet bestaat, maar de praktische, existentiële vraag naar Gods aanwezigheid: God moet helpen en ingrijpen. En de atheïst in zijn psalmen is evenals in de psalmen van David niet de theoretische atheïst, die het bestaan van God ontkent, maar de praktische, die met God geen rekening houdt: "De dwaas zegt in zijn hart: daar is geen God". Dit betekent: leven alsof er geen God is, het bestaande accepteren, leven zonder God en zonder hoop, er uithalen wat er in zit, alles zetten op de kaart van het status quo, capituleren voor en collaboreren met de bestaande machten, de slachtoffers van het bestaande aan deze blinde reactionaire machten overleveren, God verachten en de mens verachten.

Daarom ontbreekt in deze psalmen de lof niet. Er wordt in deze liederen geleden, maar ook geloofd. Lijden en loven zijn één. Vanwege de Messias leeft Ernesto Cardenal toch meer in het ja dan in het nee, meer in de verwachting dan in de twijfel. Het leven op aarde aanvaardt hij uit Gods hand als een geschenk en een verantwoordelijkheid. Lijdend en lovend staat Ernesto Cardenal in zijn psalmen op tegen de verachters van God en de mens als even zovele vijanden van God. De ware revolutie wordt geboren uit wat ik in de meest letterlijke zin een theo-logie van de hoop zou willen noemen.

De lezing van Cardenal – en ook die van Oosterhuis in '150 psalmen vrij' – van de Bijbelse psalmen doet ons op een kritisch-gelovige manier omgaan met onze bedreigde planeet en met de mensenwereld die ons omringt.

Ik zei tot de Heer
ik ken buiten U geen geluk!
Ik aanbid geen filmster
geen politieke leider geen dictator

Wij zijn niet geabonneerd op hun krant
wij zijn geen lid van hun partij
wij praten niet in leuzen
wij leven niet naar hun program

Wij luisteren niet naar hun radio
en geloven hun berichten niet

Wij kleden ons niet naar hun mode
en kopen hun producten niet

Wij zijn geen lid van hun clubs
en eten niet in hun restaurants

Ik ben niet afgunstig op hun feestmenu
hun wijn smaakt naar bloed ik zal er niet van proeven

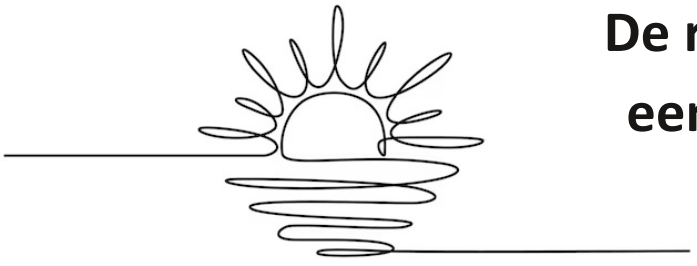
Toen het Beloofde Land verdeeld werd
trof ik een goed stuk grond
mijn akker is de Heer

Altijd heb ik U voor ogen
blijdschap danst door heel mijn lijf

's Nachts nog als ik droom
en in mijn onderbewustzijn
prijs ik U!
(Ernesto Cardenal, psalm 16)

---

(1)Wat schuin gedrukt staat is van mijn hand. Al het overige zijn citaten van respectievelijk David Van Reybrouck en J.J. Buskes. De psalmbewerkingen zijn van Huub Oosterhuis en Ernesto Cardenal.
Rob

De redactie wenst u een fijne vakantie!

8. Paulus en politiek

Hoe komt het dat veel mensen die we als de grondleggers van het christendom beschouwen veroordeeld werden en ter dood zijn gebracht? Denk aan Jezus zelf, Stefanus, Jakobus, Jakobus de apostel en Jakobus de broer van Jezus, Petrus en ook Paulus. Paulus werd enkele keren veroordeeld, hij kreeg stokslagen en bracht twee langere periodes in een gevangenis door.

Geen onderscheid tussen religie en politiek

Een simpel antwoord op die vraag zou kunnen zijn: in die tijd bestond er geen onderscheid tussen religie en politiek. Beide levenssferen behoorden eigenlijk toen tot eenzelfde publieke domein. Dat antwoord is wel juist, maar te algemeen. Want precieze bronnen ontbreken en wat we hebben is eigenlijk ook eenzijdig. Volgens het Nieuwe Testament kregen Jezus en Paulus een heus proces. Maar die vermelden alleen de joodse beschuldigingen, geen Romeinse juridische gronden voor hun terechtstelling. De juiste toedracht zullen we wel nooit helemaal kennen. Zonder twijfel beschouwde de gevestigde orde deze mensen als gevaarlijke rebellen.

Moet religie betekenis hebben in het publieke leven?

Vandaag is de vraag: heeft of moet religie betekenis hebben in het publieke leven? Zet christelijk geloven ons aan om een rol te spelen in het sociale, politieke en economische weefsel van onze eigen wereld? Het Bijbelse antwoord is ondubbelzinnig: ja.

Een universeel visioen

Die verzameling joodse en christelijke geschriften is inderdaad de neerslag van een eeuwenoud religieus-politiek project. Het vertelt en denkt na over waarden en normen voor een rechtvaardige en vredevolle samenleving. En dit project wil een geloofsvisioen waar maken. Zijn realisatie ligt in een toekomst die nu kan beginnen. De Jezusbeweging brak dit visioen radicaal open en tilde het uit zijn nationalistisch en joods-etnisch kader. Het werd universeel. Paulus is daarvan de bekendste vertegenwoordiger.

De christenen namen de joodse ethiek over. Maar ze bevrijdden zich van een ingekapselde identiteit. Want alle mensen zijn Gods kinderen. En Gods Geest is in alle mensen werkzaam. In de kosmopolitische, krioelende steden van hun tijd brachten christenen op een nooit eerder gezien manier mensen bijeen. Los van sekse, afstamming, sociale klasse en nationaliteit.

Een nieuw perspectief op samenleven

Ze toonden in praktijk een nieuw perspectief op samenleven. Lichaam en geest waren betrokken. Bij de dankmaaltijd, ter herdenking aan Jezus' laatste maaltijd met zijn leerlingen, werd het meegebrachte voedsel gedeeld. Voedsel en kledij waren toen vaak het enige bezit. Voedsel delen is liefdevol je eigen leven delen en is doen wat Jezus deed. Die solidariteit ging ook naar slaven, weduwen en wezen. Naast de zorg voor elkaars materieel welzijn beklemtoont Paulus ook ieders spirituele bijdrage. Want in ieder leeft Gods Geest. Ze zijn samen het Lichaam van Christus.

Theocratie en globalisering

Op dat materieel en spiritueel fundament groeide in de tweede en derde eeuw een gemeenschap met maatschappelijk aanzien. Het jonge christendom werd een succesverhaal. Jammer genoeg liet het zich,

allicht ook met de beste bedoelingen, in de vierde eeuw voor de kar van de Romeinse keizers spannen. Theocratie en dwingende globalisering waren het gevolg.

Het begint altijd opnieuw
Nu die machtskerk is ingestort, komen onder de ruïnes de Bijbelse fundamenten opnieuw te voorschijn. En die helpen ons nieuwe perspectieven te vinden om rechtvaardig, solidair en vredevol samen te leven. Ik geloof: de toekomst van het Bijbelse politieke project begint altijd opnieuw. Ook nu.

Dani Leroy

9. Kerk en christendom in de kering der tijden

Formeel bekeken is de katholieke kerk de sterkste organisatie ter wereld. De kerk van Rome is sterker georganiseerd dan de UNO of de NATO. Toch worstelt deze kerk met een ernstige crisis. De meest opvallende symptomen ervan zijn het dalende kerkbezoek, de dramatische terugval van het aantal roepingen en het feit dat grote aantallen mensen zich openlijk niet meer gelovig noemen, ook al zijn ze opgegroeid en gevormd in christelijke gezinnen, katholieke scholen en katholieke organisaties. In tal van christelijke instellingen en organisaties is de oorspronkelijke identiteit intussen sterk vervaagd. Kerkleiders scoren ook maar matig in de waardering van de publieke opinie.

De crisis is dus een feit maar over oorzaken en remedies bestaat er absoluut geen eenstemmigheid. Vaak wordt verwezen naar de tijdsgeest van materialisme en individualisme. Ook de moderne wetenschappen, het rationalisme, het pluralisme en het relativisme worden als een bedreiging voor het geloof gezien. In kerkelijke kringen wordt vooral de secularisatie met de vinger gewezen. Maar ook dat is niet overtuigend want bij nader toezien is het niet eens duidelijk of secularisatie oorzaak of gevolg is.

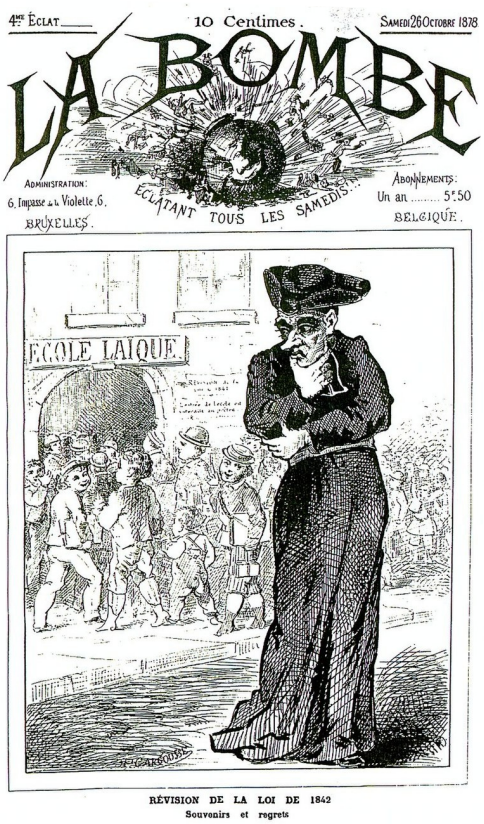
Waar ligt de oorzaak van de geloofscrisis in de westerse wereld dan wel? Sociologen verwijzen naar een drietal grote factoren om de crisis te verklaren: de aantrekkingskracht van de moderne wetenschap, de snelle bevrediging van behoeften in de consumptiemaatschappij en de algemene tendens naar emancipatie die leidt tot verzet tegen het kerkelijk dogmatisme. We geloven nochtans niet dat maatschappelijke stromingen de crisis ten gronde kunnen verklaren. We geloven niet dat de primaire oorzaak te vinden is in de autoritaire gezagsstructuren, noch in een vermeend tekort aan inspraak, overleg of communicatie, zelfs niet in bepaalde standpunten inzake seksuele moraal.

We denken eerder dat het probleem zich situeert op het domein van de leer en meer bepaald in een aantal theologische en dogmatische premissen die in een voorbijgestreefd paradigma verankerd zijn en in onze tijd hun existentiële zeggingskracht verloren hebben. Het gaat hier met name over wat we het sacraal-theocratische paradigma zouden kunnen noemen. Het probleem kan als volgt worden gesteld: gaat het om een crisis van het geloof zelf of alleen maar van de geloofsvoorstellingen en de leerstellige formuleringen, die volgens sommigen niet mee geëvolueerd zijn met de algemene ontwikkeling van de cultuur. Als dat zo zou zijn moeten we stellen dat de crisis van het christendom in de westerse wereld eerder van theologische dan van sociologische aard is.

Uit het oerchristendom is een wereldgodsdienst gegroeid met meer dan twee miljard volgelingen en een bewogen en woelige geschiedenis. We kunnen in deze geschiedenis twee grote krachtlijnen onderscheiden: de ontwikkeling van de geloofsleer en de groei van de kerkelijke organisatie. Het zijn net die twee aspecten die vandaag zoveel vragen oproepen. Inzake geloofsleer kwam het jonge christendom al heel vroeg onder de invloed van filosofische en religieuze denkbeelden uit de omringende hellenistische cultuur. Het christendom kwam in de ban van dualistische concepten van

lichaam en ziel, hemel en aarde, goed en kwaad, natuur en bovennatuur, heden en hiernamaals, tijd en eeuwigheid.

De hellenisering van het christendom werd door de kerkvaders geconsolideerd in een proces van intellectualisering en theologisering. Nog later zette de scholastieke theologie de kroon op dit leerstellig bouwwerk. Inzake structuur en organisatie toont de geschiedenis bovendien een sterke tendens naar centralisatie, hiërarchisering en juridisering naar het model van het Romeinse imperium. Het pausdom krijgt monarchistische en theocratische allures en de Romeinse curie werkt zich op tot centraal bestuursorgaan. De binnenkerkelijke verhoudingen worden geleidelijk aan getekend door plicht, gehoorzaamheid en onderdanigheid.

Historisch bekeken zijn de leerstellige hellenisering en de bestuurlijke romanisering van het vroege christendom stapsgewijs geëvolueerd naar een versterking van de positie en de macht van de clerus. Daarmee belanden we bij een andere problematische ontwikkeling van het christendom, nl. de klerikalisering. Deze was tegen het einde van het eerste millennium een feit. De clerus heeft stap voor stap ongeveer alles naar zich toegehaald en gemonopoliseerd: de leer, de moraal, de theologie, de liturgie, de sacramenten, de exegese, de catechese en niet in het minst de kerkelijke ambten.

Naast het filosofisch dualisme heeft zich in de kerk ook het structurele dualisme van clerus en leken genesteld. Het concilie van de jaren zestig heeft het probleem van het klerikalisme herkend maar is er niet in geslaagd de kerk uit dit keurslijf te bevrijden. Intussen is de crisis groter dan ooit. Bovendien werd heel het proces van klerikalisering onderbouwd met een theologie, waarbij de kerk zich buiten en boven de profane geschiedenis plaatste en zichzelf met een aureool van theocratische sacraliteit omgaf. Om het met een boutade te zeggen: in de kerk van Rome is het allemaal heilig en goddelijk wat de klok slaat. De kerk profileert zich als een instelling die haar oorsprong, haar leer en haar ambten op goddelijke grondslagen baseert. Daarmee stelt ze zichzelf niet alleen buiten en boven maar vooral tegenover de profane cultuur.

Om de huidige crisis van kerk en geloof te kunnen begrijpen, moeten we aandacht hebben voor een historisch perspectief van meerdere eeuwen. De huidige crisis is niet begonnen in de periode na het concilie van de jaren zestig maar in een veel verder verleden. Ze heeft te maken met de manier waarop het christendom zich in de loop van de geschiedenis structureel en inhoudelijk tot een opvallend coherent systeem heeft ontwikkeld, dat op een bepaald moment bij een deel van de intelligentsia zijn geloofwaardigheid is kwijtgespeeld en fanatieke tegenkrachten heeft opgeroepen. De kerk van de late middeleeuwen was trouwens ook getekend door veel misbruiken, wantoestanden en interne conflicten. Het pausdom zelf was in crisis, een groot deel van de clerus hield er een wereldse levensstijl op na, er waren felle theologische disputen, de handel in aflaten, relikwieën en kerkelijke ambten wekte terechte ergernis op en het gewone volk zat in de ban van bijgeloof en devotionele uitwassen.

Een direct gevolg van deze troebele situatie was de afscheuring van het protestantisme en de daarop volgende godsdienstoorlogen. Met het concilie van Trente (1545-1563) heeft de katholieke kerk orde op zaken gesteld en zich heel strak gereorganiseerd. De Contrareformatie kreeg de allure van een krachtig

tegenoffensief maar de katholieke kerk heeft de dynamiek van de Moderniteit en de Verlichting toch niet kunnen tegenhouden. Inquisitie en “Index van verboden boeken” hebben tijdelijk enig impact gehad maar volstonden niet om blijvend een dam op te werpen. In de loop van de zestiende en zeventiende eeuw zien we op veel vlakken een doorbraak van een nieuwe cultuur maar in de volkskerk heeft het rijke Roomse leven nog tot halfweg de twintigste eeuw stand gehouden. Van dan is de moderniteit tot in de kleinste dorpen doorgedrongen en heeft de ontkerkelijking zich in alle lagen van de bevolking in versneld tempo doorgezet. Ook in het katholieke Vlaanderen gaat de kerk nu door een diep dal. Het publiek van trouwe kerkgangers is niet meer representatief voor de lokale gemeenschappen. Met ontsteltenis moeten we vaststellen hoe jongeren na hun vormsel massaal uit de kerk wegblijven. De roepingencrisis spreekt voor zichzelf en de nonchalante of achteloze manier waarop christelijke instellingen en organisaties hun identiteit profileren is eveneens een teken aan de wand.

Het concilie van Vaticanum II ondernam een ernstige poging tot “aggiornamento” maar vanaf de jaren tachtig heeft vanuit Rome de conservatieve trend weer de bovenhand gekregen. Daardoor is de kloof tussen geloof en wereld en tussen kerk en samenleving terug groter geworden. Ook het project van “nieuwe evangelisatie” is niet van de grond gekomen omdat het eigenlijk alleen maar beoogde het geloof in zijn traditionele gestalte te redden of te herstellen. Hetzelfde geldt trouwens ook voor het meer recente project van catechese voor volwassenen. Er kan immers maar sprake zijn van “nieuwe” evangelisatie als er ook echt iets nieuw aangeboden wordt en daar zijn we nog niet aan toe. Ook het prestigieuze “Geloofsboek” van 1987 heeft het beoogde effect niet gehaald omdat het veel te tweeslachtig was.

Historisch gezien ziet het er nu eerder uit alsof het christendom in het westen een grote fase afsluit en aan het begin staat van een ingrijpende transformatie, die enerzijds grote beloften voor de toekomst inhoudt maar anderzijds ook veel verwarring schept en sommigen zelfs doet teruggrijpen naar de zekerheden van vroeger. Het zal daarom wellicht nog meerdere generaties duren vooraleer het christendom in de westerse wereld een nieuw elan krijgt. Het is zelfs niet uitgesloten dat het diepste van de crisis nog moet komen.

Het christendom van de toekomst zal nochtans in zijn diepste essentie niet verschillen van het christendom van de voorbije twintig eeuwen. Het probleem zit vooral in de kerkelijke vormgeving en dat is mensenwerk tenzij men ervan uitgaat dat alles moet blijven zoals het is omdat het (zogezegd) door God zelf zo gewild is. Het probleem is dan of de kerk zich institutioneel en dogmatisch niet zo sterk heeft ingebunkerd dat haar vernieuwingspotentieel tot bijna niets is herleid. Godsdiensten hebben trouwens in het algemeen een neiging om hun instituties en tradities te sacraliseren, waardoor ze een aureool van onaantastbaarheid en onveranderlijkheid krijgen. Als dat ook met de katholieke kerk het geval is kunnen we zeggen dat de kerk zichzelf in een gouden kooi heeft opgesloten.

Onze kerk worstelt al lang met de spanning tussen traditie en vernieuwing maar de laatste tijd zijn er weer tal van signalen die op een versterking van de conservatieve strekking wijzen. Er heerst in kerkelijke beleidskringen een theologisch fundamentalisme dat weliswaar niet samenvalt met het primaire fundamentalisme van de Bijbelse letterlijkheid maar dat even onbuigzaam is. Het is een open vraag of trouw aan de traditie gebaat is met stugge principes van onveranderlijkheid. Traditie is trouwens méér dan een statisch gegeven, het is ook een dynamisch gebeuren van vernieuwing en herbronning.

De politieke scheiding van kerk en staat wordt alom toegejuicht als een definitieve verworvenheid maar

deze medaille heeft ook een keerzijde: door het terugdringen van de religie op haar eigen terrein vervreemden samenleving en cultuur van hun spirituele dimensie en metafysische grondslagen en worden ze overgeleverd aan zuiver seculiere krachten. Als de wereld aan zichzelf wordt overgelaten, begint elk systeem om zijn eigen as te draaien en wordt doel op zichzelf. Door het wegvallen van een overkoepelende zingeving wordt alles herleid tot een perspectief van korte termijn. Dat is een permanente bron van onrust, onbehagen en ressentiment. De kerk laat niet na over de atheïstische cultuur van de moderniteit scherpe uitspraken te doen maar ze wordt maar door een minderheid beluisterd. Vroeg of laat komt er wellicht toch een fase van ontgoocheling en ontnuchtering. Laat ons hopen dat de Kerk tegen dan voldoende gelouterd zal zijn om met vernieuwd gezag nieuwe wegen te wijzen.

Daniël Vanhoutte (juli 2024)

10. Het verraad van de klerken

Voor de teleurgang van de democratie zijn, volgens Christophe Busch, directeur van het Hannah Arendt Instituut, 3 elementen vandoen:

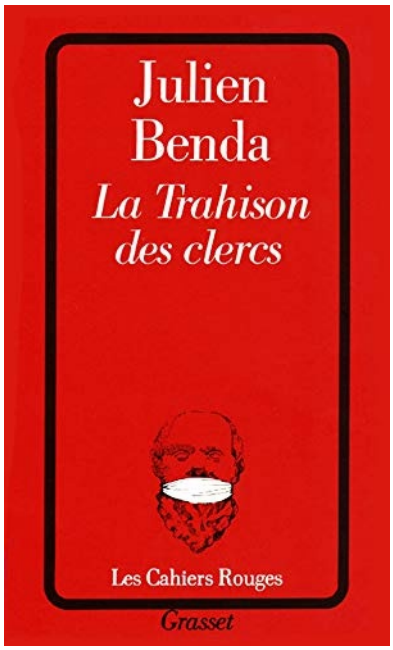
- een autoritair leider
- een vervreemde elite
- een ontwortelde massa (1)

Die ‘autoritaire leider’ is duidelijk: gaande van de Egyptische farao’s, over een leger van keizers, veldheren (het zijn meestal mannen), koningen, pausen en presidenten, tot en met Adolf Hitler en Jozef Stalin. In onze 21ste eeuw denken we natuurlijk aan Vladimir Poetin en Donald Trump. Maar zij zijn lang niet de enigen. Samen met heel wat politieke leiders zoals Xi, Orban, Milei, Kagame, Mohammad bin Salman en Netanyahu, vormen ze heden op wereldschaal een reële bedreiging voor de democratie. Maar zonder beide andere bovenvermelde elementen komen zij er niet.

De Duits-Amerikaanse filosofe Hanna Arendt (een vrouw dus, 1906-1975), zag hoe een deel van de toenmalige intellectuele, sociale en politieke elite gedesillusioneerd en vervreemd raakte. Ze keerden zich af van het democratisch systeem en omarmden ideologieën die een totale breuk beloofden met het verleden. Hierbij legitimeerden ze het extremistische gedachtengoed van nieuwe autoritaire leiders.

De Franse filosoof Julien Benda beschreef dit al in 1927 in La Trahison des Clercs, letterlijk: Het verraad der klerken, in het Nederlands vertaald als Het verraad van de intellectuelen. Hij klaagde de intellectuelen aan die kozen voor nationalisme, xenofobie, racisme, marxisme en militarisme en tegen redelijkheid, rationalisme en internationalisme. Het verraad bestond erin dat de intellectuelen hun historische opdracht niet meer vervulden: ze spraken de macht niet langer tegen. Hiermee gaven ze hun taak op als bewakers van universele waarden zoals waarheid en rechtvaardigheid en lieten zich leiden door politieke, economische of nationalistische belangen.

Gaat er ook bij jou een belletje rinkelen? Niet alleen in Rusland en de Verenigde Staten, ook bij ons dreigt dit verraad. Vroeger dacht ik: geef de mensen informatie en ze zullen het goede doen. Nu stel ik vast dat er via internet kennis is in overvloed. Maar de grens tussen waarheid en fictie vervaagt. Feiten veranderen in opinies die verglijden naar ‘alternatieve werkelijkheden’. En wanneer vele intellectuelen verzaken aan hun opdracht en eigen politieke, economische of nationalistische belangen vooropstellen, plaveien ze de weg voor autoritaire leiders.

En dan het derde element. Arendt beschrijft de opkomst van massamaatschappijen waarbij de mensen zich sociaal, economisch en politiek uitgesloten voelen en niet meer betrokken bij traditionele sociale structuren zoals gemeenschappen, kerken, vakbonden of politieke partijen. Ze voelen zich aangetrokken tot eenvoudige verklaringen, charismatisch leiderschap en de belofte van een collectief stuwende kracht, zelfs als dat ten koste gaat van hun individuele autonomie.

Christophe Busch vat samen: een nieuwe autoritaire leider grijpt niet zomaar de macht. Het is een complex systeem dat mogelijk gemaakt wordt door de wisselwerking tussen de vervreemde elite en de ontwortelde massa die gezamenlijk de democratie verzwakken. De elite treedt daarbij op als ideologische aanjager en de massa als uitvoerder. De analyses en waarschuwingen van Arendt en Benda zijn relevanter dan ooit tevoren. Zo vertegenwoordigt de tweede regering Trump niet zomaar een tijdelijke verschuiving in beleid, ze vormt een structurele bedreiging voor de democratie. En hij besluit: “Meer dan ooit moeten we inzetten op waarheid, rechtvaardigheid en respect. Het is aan de elite en de massa, aan ons allen om die kans te grijpen voor het te laat is.”

Deze drie elementen die de democratie ondergraven vervullen een gelijkaardige rol op andere domeinen. Bijvoorbeeld dat van de uitdrijving van asielzoekers. Er is een overheid die een onbarmhartig beleid voert ten aanzien van deze mensen. Er zijn media en intellectuelen die dit laten gebeuren. En er is de massa die valt voor populisme.

Mag ik daaraan de opdracht koppelen die we hebben om van de kerk een tegenbeweging te maken? De traditionele kerk ligt op apegapen. Zoals Daniël Vanhoutte stelt in zijn analyse, moeten we niet proberen het geloof in zijn traditionele gestalte te redden of te herstellen. Onder de ‘klerken’ van Julien Benda mogen we hier ook onze clerici rekenen. Wanneer bisschoppen, priesters en pastorale werkers eerbiedig hun mond houden: dit in tegenstelling tot Mariann Budde, de episcopale bisschop van Washington, ten aanzien van Donald Trump. Het woord ‘roeping’ krijgt hier een actuele invulling: ze hebben bij een onbarmhartig beleid een profetische opdracht. Naast deze ‘klerken’ is er ook de ‘massa’, zeg maar de gewone gelovigen. Hoe ervoor zorgen dat zijzelf zich niet uitgesloten of in de steek gelaten voelen? Zodat ze al te gemakkelijk op zoek gaan naar zondebokken? Hoe hen betrekken bij een nieuwsoortige kerk waar niet de voorganger centraal staat, maar zijzelf met hun kleine en grote noden. Theologisch verwoord: Christus is niet aanwezig in de clericus maar in de mens in al zijn schamelheid en grootheid.

(1) Christophe Busch, ‘Trump en het verraad van de intellectuele elite’, DS 27 januari 2025, p. 26-27

11. De actualiteit van de eerste Petrusbrief

Wij leefden tot voor kort in een ‘christelijke wereld’, vergelijkbaar met wat de moslimlanden thans voor moslims betekenen. Nu echter leven we, naar het woord van paus Franciscus, niet in een tijdperk van veranderingen, maar in een verandering van tijdperk. Het vrij homogene christelijke Westen behoort tot het verleden.

Vraag is dan: hoe moeten we ons daarin opstellen? Op deze vraag geeft, merkwaardig genoeg, de eerste Petrusbrief een adequaat antwoord. Want de situatie van de christelijke kerken van toen is vergelijkbaar met de onze. Net als zij, zijn wij als christenen een minderheid.

Deze nieuwtestamentische brief werd geschreven in de jaren 80 na Christus. Het is een rondzendbrief, gericht tot de lokale christelijke gemeenschappen van Klein-Azië, het huidige Turkije. Ze leefden verspreid, in de Verstrooiing, de Diaspora.

We moeten vooreerst nederiger worden. Vervolgens, christenen hebben in deze samenleving een eigenheid, maar ze verlaten die samenleving niet. In tegenstelling tot, indertijd, de gemeenschap van Qumran, die zich terugtrok. Wij dienen te participeren aan het leven van de anderen. We leven midden in de Verstrooiing en getuigen er door onze levenswijze. Dat de christen niet is als de anderen, toont hij/zij door zijn/haar goedheid en nederigheid.

Precies daarop legt de eerste Petrusbrief de nadruk. Zo helpt hij ons onze situatie te begrijpen én te aanvaarden. Waar in de samenleving christenen gemarginaliseerd worden, treft hen het soort lijden waarover deze brief het heeft. Dit lijden, zegt de auteur, dienen ze te aanvaarden; hun enig antwoord is: het goede doen.

Het gaat in de brief nooit over het lijden van martelaren, wat enige tijd later – in het boek Openbaring – wel het geval is. De brief is niet gericht tot een bepaalde gemeenschap, vandaar de naam ‘katholieke

brieven', d.w.z. voor allen. Er steekt ook geen polemiek in, wat het geval is in de eigenlijke Paulusbrieven en die van Johannes. Hij gaat over de juiste houding van een christen in een niet-christelijke wereld. Hij wil bemoedigen en aansporen om goed te leven en geeft geen bevelen. De aansporingen komen uit de Bergrede zonder deze te citeren.

Hiermee begon kardinaal De Kesel, eind maart 2025, drie bezinningsdagen in Bethanië te Loppem. Vervolgens overliep hij, in 5 conferenties, de hele brief. Telkens kwamen dezelfde thema's terug. Met die dubbele bodem: de brief is gericht tot de christenen in de Verstrooiing van toen, en tot onszelf, evenzeer 'vreemdelingen' in de Diaspora van nu.

Samengevat: in hun wereld is het de opdracht van christenen om te bidden en het goede te doen. Wat volgt komt niet uit de Petrusbrief of van De Kesel, maar van mezelf. 'Bidden' kan op verschillende wijzen begrepen worden. Het samen reciteren van psalmen, deelnemen aan een Bijbels Leerhuis, zich nu en dan terugtrekken uit de drukte van het bestaan, openstaan voor de natuur, afstand nemen van wat wordt opgedrongen, eucharistie vieren, zen- of andere meditatie, of een combinatie van een en ander. Zo ook 'het goede doen': ook dat kan op uiteenlopende manieren. De praxis die schuilgaat in 'Klein verhaal' van dit blad, engagement in een sociale beweging, politiek activisme, de 'kleine goedheid', kerkelijke diaconie, …

In ieder geval: 'bidden' en 'het goede doen', meer moet dat niet zijn.

(Rob)

12. Rustpunt

In deze geloofsbelijdenis heb ik geprobeerd om deze "christelijke/katholieke" tekst te hertalen vanuit de noodzakelijke verbondenheid met de bijbels-joodse traditie, waarin hij geworteld is. Deze keuze kan deze tekst wat losmaken uit zijn vaak dogmatische reductie en invulling.

Paul De Witte

Een geloofsbelijdenis

Ik vertrouw op het project van Bevrijding
dat vele jaren geleden in gang is gezet
door hier en daar een mens uit het volk Israël:
Abraham, Mozes, Myriam, Deborah, Ruth en vele anderen.

Ik vertrouw op die mensen die in het gebeuren van de geschiedenis
een STEM hebben horen opklinken
om andere wegen te gaan dan de gangbare
en om te gaan waar geen wegen gaan .

Aan die STEM hebben zij een NAAM gegeven:
IK-ZAL-ER-ZIJN als de BEWOGEN NABIJE , altijd en onvoorwaardelijk.
Die NAAM noemden zij 'onze God', die geen god is zoals de andere goden.

Ik durf vertrouwen dat er steeds mensen – vrouwen en mannen – zullen zijn,
die oor en stem, handen en voeten zullen geven aan die TEGENSTEM.
Daarom vertrouw ik op de WEG die JEZUS VAN NAZARETH is gegaan in zijn tijd.
Hij heeft aan DE NAAM gestalte gegeven, consequent en onvoorwaardelijk,
ook al leidde dat tot zijn executie, de dood aan het kruis.

Déze Jezus was zozeer met heel zijn wezen in de NAAM geworteld
dat wij mogen zeggen en belijden
dat DE NAAM ook ten volle in Jezus aanwezig was en blijft tot op de huidige dag.

Daarom hebben zijn volgelingen hem de naam gegeven:
IMMANUEL, wat betekent “GOD MET ONS”.

Ik vertrouw dat de bevrijdende GEEST VAN JEZUS tot op vandaag blijft doorwerken
in kwetsbare en vaak wankelmoedige mensen en gemeenschappen,
die met vallen en opstaan in zijn voetsporen willen gaan.

Daarom wil ik blijven vertrouwen en hopen
dat de dood-te-midden-van-het-leven niet het laatste woord heeft
in de geschiedenis van mens en aarde.

Amen. Het moge zo zijn.

COLOFON

- Redactie: Rob Debels, Lieven Debosscher, Isabelle Maes en Bart Pieters
- Medewerkers aan dit nummer: Paul De Witte, Dani Leroy, Ludo Van de Velde, Daniël Vanhoutte, en Frederique Vanneuville.
- Layout: TiDee - www.tidee.be
- GDPR: Je kan de gegevens die we over je bewaren altijd opvragen, laten wijzigen of verwijderen via een mail

Geloof & leven verweven is de nieuwsbrief van Evangelie Levensnabij. Het is een driemaandelijks contactblad van christenen die hun geloof verbinden met persoonlijke en maatschappelijke levensvragen, met een bijzondere aandacht voor wie in de samenleving uitgesloten worden.

Ze voeden zich aan een Bijbelse spiritualiteit en kiezen voor een andere levensstijl. Ze opteren voor een democratisch kerkmodel en voor samenwerking met mensen die werken aan een rechtvaardige wereld vanuit een ander geloof of levensbeschouwing.

Evangelie Levensnabij is aangesloten bij Bezield Verband, een netwerk van personen en kerkgemeenschappen die in Vlaanderen een eigentijdse lichtbaken van zingeving willen zijn.